

УДК 821.163.41-97(082.2)
821.163.41.(091)-97
<https://doi.org/10.18485/godisnjak.2016.11.9>

Ксенија В. Миловановић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет, докторанд

Оригинални научни рад
Примљен: 05. 10. 2016.
Прихваћен: 20. 10. 2016.

ЕПИСТОЛА О НЕДЕЉИ У СРПСКОЈ РЕДАКЦИЈИ ПРЕМА ПРЕПИСУ ИЗ XVII ВЕКА

Овај рад посвећен је новозаветном апокрифу који говори о поштовању свете недеље. Написан је у форми епистоле, а представља опомену људском роду да се окрене богоугодном животу. У словенској традицији постоји седамдесетак преписа овог апокрифа у две варијанте, јерусалимској и римској. У Патријаршијској библиотеци у Београду чува се препис римске варијанте из последње четвртине седамнаестог века, који је написан на српкословенском језику, полууставним типом ћирилице. У раду су испитане фонетске, морфолошке, палеографске и ортографске особености овог преписа. Циљ није био да се описане појаве представе у синхроној равни, већ је доминантна дијакхронијска перспектива. Посебна пажња посвећена је вокализацији полугласника, која је готово доследно извршена. У прилогу је дат приређен текст *Епистоле о недељи* који припада рукопису Патријаршијске библиотеке број 343.

Кључне речи: апокриф, епистола, историја језика, палеографија, вокализација полугласника.

Новозаветни апокриф о поштовању Свете недеље написан је у форми епистоле и у словенској рукописној традицији је познат у седамдесетак преписа (Отеро 1978). Постоје две основне варијанте овог апокрифа, јерусалимска и римска. Називи варијаната указују на то у који је град епистола пала са неба како би опоменула људски род да се врати богоугодном животу. У епистоли Исус Христос упозорава на страшне последице које

* milovanovicksenija@gmail.com

могу имати људски греси, како на земљи тако и на небесима. Научно интересовање за овај апокриф траје од средине XIX века до данас. Српској рукописној традицији познате су обе варијанте рукописа, јерусалимска у нешто већем броју преписа. Овом приликом, предмет проучавања биће римска варијанта *Епистоле* у препису из XVII века који се чува у Патријаршијској библиотеци са сигнатуром 343. Римска варијанта сачувана је у још два српска преписа. Старији препис, непотпун на крају, потиче из XVI века и данас се налази у Народној библиотеци у Пловдиву са сигнатуром 34. Други препис настао је почетком XVII века и налази се у Народној библиотеци у Београду са сигнатуром 673 (Јовановић 2006).

Препис апокрифа који је предмет нашег проучавања написан је полууставним типом писма, са елементима брзописа. Приликом палеографских истраживања, приметна је извесна неустаљеност словних облика, која резултира великим бројем морфолошких дублета. Слова су исписивана у четворoliniјском систему, при чему су одређени словни облици готово увек интерлинеарни, док други прелазе у доњи односно у горњи међупростор. Поред уставног, интерлинеарног облика, слово *a* у рукопису има и брзописни облик, који одликује стабло продужено у доњи међупростор, у виду извијене усправне линије. Брзописна варијанта слова *b* одликује се лучном линијом која се спушта до доње линије реда, а у рукопису је знатно фреквентнија него полууставна варијанта слова. Брзописно *v* писано је са четири потеза, при чему се добијала квадратна форма слова, што је такође заступљеније од полууставне форме. Слово *z* се углавном пише са хоризонталном линијом продуженом у леву страну, а од слова *m* разликује се у рукопису стога што се ово последње јавља искључиво у варијанти познатој као треного *m*. Слово *d* карактерише постоље које прелази у доњи међупростор. Као морфолошки дублет слова *e*, које се јавља искључиво у облој форми, уочљив је и грчки, једнопотезни облик. Постојање тзв. широког *e* није ниједном посведочено у рукопису. Слово *ж* јавља се у двопотезној брзописној варијанти, са укрштеним линијама спојеним на десној страни. Слово *и* јавља се у два облика, као тзв. осмерично и десетерично *и*. Десетерично *и* бележено је тројако: са две тачке, као што је и уобичајено (їолннѣ 459а, їолноцѣ 459а, їолана 460а, їолна 460б, сїю 462а), са једном тачком (іе(ван)г(е)лна 459б, іордани 460б, іолана 462а) и без тачке (се 459б, творѣцици 462а). За слово *к* карактеристично је да је десни део, који може бити угласт или заобљен, одвојен од стабла. Вокал *o* обележаван је помоћу омикрона и омеге, без устаљеног принципа када се које од ова два слова користи. Некада се и оба слова налазе у истој речи, као у примеру многѡчитихъ 461а. Слово *у* пише се искључиво као лигатура

8, са једним изузетком, који се нашао у наслову *Епистоле* (и(с)оу(с)а) 459а), у коме се појављује диграф оу. Гласовна група *иш* пише се искључиво у лигатури ш, као што је уобичајено. Приликом бележења полугласника увек се користи дебело јер. Слово ђерв у рукопису није ниједном забележено, иако је његова употреба у српској ћирилици посведочена још у XII веку, али се у једном примеру појављује слово *ћ*, у бележењу редног броја *трехи* (ѓћи 459б). Ово је појава вредна пажње, с обзиром на то да се *ћ* појављује у истоветном облику као и данас, а пре Вукове реформе правописа.

У рукопису је делимично нарушено средњовековно начело спојеног писања речи (*scriptura continua*). При парцелацији реченице, писар се води прозодијским карактеристикама, па су реченице подељене на акценатске целине. Стога су енклитике и проклитике увек написане састављено са акцентованом речју (ишбесившисе 459а, инедашесе 459а, наземли 459б, незнателн 459б, некеровасте 460а, кланькисе 460б, предотидла 461а, непокаетесе 461а, данеслишх 461б, даразвиеетъ 463а, подземлю 463б). Са друге стране, сложенице се у највећем броју примера пишу одвојено (прво зданаго 460б, ското попирателн 461б, брато ненавидници 461б, бого блазнителн 461б, грехо паденин 462а, бого хвалникъ 462а, брато ненавидникомъ) 462а, христо рвгателемъ 462а). Некада се један део сложенице пише спојено са клитиком, док други део стоји одвојено (идного шитихъ 461а, 462а). Посведочен је само један пример у коме је сложеница написана као једна реч (злосветници 461б). Цео текст је написан малим словима, као што је уобичајено за средњовековну традицију. Велико слово налази се једино на почетку неке веће смисаоне целине. Од знакова интерпункције писар употребљава углавном четири тачке (:·), а веома ретко и тачку на средини реда. Њихова функција је да одвоје реченице или смисаоне целине, мада не постоји одређени систем кога се писар држао приликом парцелације текста. Од надредних знакова у спису су уочљиви акценти, спирити, титла и пајерак. Акценти и спирити писани су на почетку речи или изнад самогласничких слова, веома недоследно. Титла је имала двојаку функцију, да укаже да је реч скраћена и да означи бројну вредност одређеног слова. У складу са средњовековном писарском традицијом, речи су веома често скраћиване како би се уштедео простор. Речи су скраћиване посредством контракције, није забележен ниједан пример скраћивања посредством суспензије (с(ве)тне 459а, ап(о)с(то)ла 459а, г(лаго)люще 459а, д(а)нъ 459б, г(оспод)н 459б, пр(о)рокн 459б, с(ве)тне 459б, с(ве)таго 459б, ие(ван)г(е)лна 459б, г(лаго)люштаго 459б, с(ве)тъне 460а, чл(о)ветъ 460а, в(огородн)це 460а, с(ве)тне 460б, с(ве)тою 460б х2, архагг(е)л 460б, с(н)на 460б, в(о)жна 460б, в(о)жне 460б, прсс(ве)тне 461а, в(огородн)це 461а, м(е)с(е)ца 461а, в(о)жна 461а, г(лаго)лю 461б, х(ристо)ви 461б, в(огородн)це 462а,

ω(тѣ)ца 462а, в(ог)а 462а, с(вѣ)тоє 462б, д(ш)ха 462б, г(оспод)ъ 462б, ω(тѣ)ца 462б, г(лаго)лю 463а, г(оспод)н 464а, чло(вѣ)ка 464а, в(ог)а 464а, в(о)гъ 464а). Запажају се и различити начини скраћивања исте речи, као у примерима: ω(тѣ)ца 462а, ωт(ѣ)ца 462б. Такође, титла је грешком писана и изнад пуног облика оних речи које су у писарској традицији најчешће скраћиване: неѣсѣ 459а, свеѣго 459а, свеѣю 459а, 459б, свеѣоє 460а, свеѣю 460б, свеѣне 460б, свеѣнмъ 461а, свеѣне 461б, свеѣю 463а х2, 463б, летѣргню 463б. Бројна вредност слова означавања је најчешће титлом и тачкама са обе стране: ·ѣ· дни 459а, ·ѣ· глуда зла 460а, ωт[ъ] ·ѣ·го часа 463б. Некада је бројна вредност означавања само титлом, без тачака, као што је у примеру: ѣ м(е)сѣць 461б. И у обележавању редних бројева тачка је факултативно коришћена: ѣ·го 461а, ѣ·н 459б. Правописна недоследност огледа се и у примеру ·ѣ· дни и три ноћи 459а, у коме уочавамо да је у непосредној близини исти број забележен двојачко. Занимљиво је указати и на придев *двоглаве*, чији је први део написан са титлом и има бројну вредност (ѣглаве 461а).

Писарски манир овог списка одликује готово доследна вокализација полугласника у јаком положају (са 459а, сашадшихъ 459а, ва 459а, вастани 459а, сабра се 459а, вазми 459б, сазданне 459б, вадовнице 460а, васледъ 460а, васѣхъ 460б, васкрсениа 460б, васако 461а, васакого 461а, васемъ 461а, сатворихъ 461б, сатворити 461б, не сахраните 461б, вазлюбивши 461б, васакомъ 463б, сакрити се 463б). На крају речи је углавном бележен полугласник у слабом положају (неѣсѣ 459а, градъ 459а, єпискѣподъ 459а, ωлтарець 459а, васледъ 460а, нхъ 460а, законъ 460а, празникъ 460б, човекъ 461а, трѣсъ 461а, владъ 462б, монастирь 463а, приидиѣтъ 463б), са неколиким изузецима (пред 461а, встрашит се 461а, пошлет 462б, не спасет се 463а, не запалет се 463а, не прости се 463б, ωбрѣсет се 464а, препишет 464а, просит 464а). Правописна неуједначеност уочљива је и у примеру: тко препишет ю и пошлетъ на ннѣ странѣ 464а. Ова колебања нису необична с обзиром на то да је полугласник на крају речи престао да се изговара још у X веку, након престанка деловања закона отвореног слога, али у писарској традицији још дуго је постојала пракса његовог бележења. У неким примерима полугласник је бележен и тамо где му по етимологији није место: пѣрнствѣн 459б, тѣвориди 461а, негасѣтѣн 461б, пѣшеницѣ 463б, пѣроклетъ 464а. Као што је већ напоменуто, полугласник је бележен искључиво дебелим јер, а пајерак се уочава само у примеру: крѣщенне 460б.

Основни приступ правопису јесте непоштовање било каквог утврђеног система. Гласовна група је обележавана је двојачко, словом *е* и његовом прејотацијом, с тим што су примери са прејотованим вокалом знатно ређи (єпистолие 459а, єн 459б, єсѣъ 459б, не знатѣ ли 459б, мое 459б, моеє 460а х2, молениє 460а, прѣчистнє 460а, мое 460а, свѣтоє 460а, єзици 460а х2, водниє 460а,

безаконне 460а, единн 460б, моє 460б, прне 460б, зачетне 460б, моего 460б, естъ 460б, не покаете се 461а, каменемъ 461а, конские 461а, проклетне 462а, еретикомъ 462а, своємъ 462б, беседегъ 463а, разумеетъ 463а, поє 463б, верземъ 464а : едвцимъ 461а, кс(тъ) 463а). Гласовна група *ja* означавана је двојако: лигатуром *ia* (иави се 459а, твои 459б, јако 459б, сна 459б, епистолиа 459б, безаконна 459б, покаисте се 459б, мои 459б, гности 460а, не покаисте се 460а, јако 460б, б(о)жни 460б, васкрсениа 460б, сна 461а, ферсфарни 461а, лицемерни 461б) и словом *a* (чднла 459а, патриарше 459а, не знате ли 459б, іє(ван)г(е)лиа 459б, базаконна 460а, таа 461а). Гласовна група *ju* обележавана је искључиво прејотованим вокалом *ю*: мою 459а, светою 459а, пречистою 459а, епистолию 459а, 459б, ржкою 459б, обличаютъ 459б, не нлающе 460а, знающе 460а, лозню 460а, не престъпають 460а, не знають 460а, видрають 461а, освитающаго 461а, снѣдаю 463б. У примеру мою 459б, 462а гласовна група *ju* обележена је прејотованим вокалом, док је гласовна група *je* обележена вокалом *e*. Ретки су примери речи у којима се јављају два прејотавана вокала (оскврњающии 462б). Гласовна група *eje* обележавана је словима *ee* (моєє 460а, своєє 462б, злодее 463а), а ни у једном случају словном групом са прејотованим вокалом *ie*. Гласовна група *aja* означавана је двојако, словном групом *aa* (чднла 459а, таа 462а) или словном групом са прејотованим вокалом *ia* (не покаисте се 459б). У великом броју примера иза слова *л* и *н* нису бележавани прејотавани вокали онда када би требало да означавају меке гласове *љ* и *њ*: неделъ 459б, 463а, неделе 459б, 460а, 460б, 461а, 461б, 463а земла 459б, 462а, светителе 460б, недела 460б, смишлена (464а); млостинъ 461а, шгнемъ 463а.

Ни при бележењу вокалног *p* не уочава се доследност. У ретким примерима уз њега је писано дебело јер или пајерак (мъртвимъ 460б, кршение 460б), док је чешћи био случај да се пише титла изнад речи (цр(ъ)ковъ 459а, 462б, кр(ъ)щение 460б, 462б, кр(ъ)сна 461а, кр(ъ)ститела 462а, кр(ъ)ствъ 462б, цр(ъ)кви 463а). Такође, забележени су неколики примери у којима вокално *p* није означено нити титлом нити јером: скврни 461б, црковъ 463а. На тај начин бележи се и вокално *l*: млни 461б, слзани 464а.

Вокал јери забележен је само у два примера: с(вє)тъе 460а, с(вє)тъимъ 462б. Много је више примера небележења овог вокала тамо где му је по етимологији место, што није изненађујуће, с обзиром на то да се вокал јери изједначио са вокалом *u* између X и XI века. У рукопису се уочава екавска замена јата, која је доследно спроведена.

Проучавање консонантског система такође је резултирало значајним запажањима. Африката дзело, која је прасловенског порекла, налази се само у једном примеру *зело*: 459а. У одређеним примерима ово слово замењено је словом *з*, као и у народном језику (*зла* 460а, *звери* 460б, *злосвет-*

ници 461б). Слово тита користи се само за обележавање бројне вредности: ѣ-го 461а, ѣ-го 463б. Грчко слово омега користи се да замени вокал *о* и у речима страног и у речима словенског порекла, док се фрикатив *ф* користи искључиво у речима страног порекла: хѣрѣфниѣ 461а, сѣрафниѣ 461а, фѣрѣфарни 461а. Иницијално *в* је доследно сачувано (ва 459а, вастанн 459а, ваднн 459б, вадовнице 460а, вадсѣдѣ 460а, вадскрѣнниа 460б), за разлику од народног говора, у коме прелази у вокал *у*. Задњонепчани сугласник *х* изостављен је у примеру богѣвниѣ 464а, под утицајем народног говора, као и великом броју примера глагола у аористу. На неправилну дистрибуцију слова *х* свакако је имао утицај народни говор, у коме се глас *х* почео губити крајем XVI века.

Постоје недоследности и у бележењу гласовних алтернација у речима. У следећим примерима извршена је палатализација: чловеци 460а, члов(е)ци 460б, братоненавидници 461б, клеветници 461б, сметци 461б, прѣветници 461б, праведници 462а. Међутим, постоји велики број примера у којима палатализација није извршена: грѣхи 459б, безаконики 459б, прѣги 460а, источници 460а, празници 463а, грѣшници 463б. Једначење сугласника по звучности некада се врши и унутар једне фонетске речи: ис каѣна 459б. Релевантна је појава и гласовне групе *чр* (чрницаѣ 462а, чрѣѣ 462б) с обзиром на то да указује на чување архаичнијих слојева језика. *Ч* се испред *р* изменило у *ц* на целој штокавској територији, што је посведочено још у првој четвртини XIII века.

Из свега наведеног може се закључити да је недоследност најистакнутија особина овог преписа *Епистоле*. Недоследност је присутна у многим аспектима текста: фонетском, морфолошком, синтаксичком, ортографском и палеографском. Осетан је утицај народног говора, који се огледа првенствено у изостављању гласа *х*, потом у употреби показних и упитно-односних заменица несвојствених српскословенском језику (тан, кои), као и деклинационим и конјугационим облицима који су ближи народном него књижевном језику.

У прилогу рада прилаже се приређени текст *Епистоле о недељи* према препису из треће четвртине XVII века, из рукописа Патријаршијске библиотеке број 343.

ЛИТЕРАТУРА

Отеро 1978: A. de Santos Otero, *Die handschriftliche Überlieferung der altslavischen Apokryphen*, I, Berlin, 158–169.

Ђорђевић 1990: П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Трифуновић 1990: Ђ. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд: Нолит.

Јовановић 2005: *Апокрифи. Новозаветни*, према српским преписима, приредио и на савремени језик пренео Томислав Јовановић, Београд: Просвета – Српска књижевна задруга.

Јовановић 2006: Т. Јовановић, *Епистола о недељи у српским преписима*, Археографски прилози, 26–27 (2004–2005), Београд, 465–516.

Ивић 2008: П. Ивић, *Студије из српске средњовековне писмености*, приредила Јасмина Грковић-Мејџор, Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Ksenija V. Milovanović

THE SERBIAN RECENSION OF *THE LETTER FROM HEAVEN*
ON THE OBSERVANCE OF THE LORD'S DAY
ACCORDING TO A 17TH-CENTURY COPY

Summary

This paper is dedicated to the New Testament Apocrypha, which speaks of respect for the holy Sunday. It is written in the epistle form and represents a warning to mankind to turn to God-pleasing life. In Slavic tradition there is about seventy transcripts of the Apocrypha in two versions, the Jerusalem and Rome. The manuscript of the Rome version that dates back to the last quarter of the XVII century is kept at The Belgrade Patriarchate Court library. The work examines phonetic, morphological, palaeographical and orthographical characteristics of the language. The purpose wasn't to present the described occurrences on the synchronic level, the diachronic perspective is rather dominant. It particularly focuses on the vocalization of the semivowels, which is properly carried out. The supplement features the adapted text of the *Epistle about the Sunday*

Key words: Apocrypha, epistle, the history of the language, paleography, vocalization of the semivowels.

(459a) ПОСЛАНИЕ Г(ОСПОД)А НАШЕГО І(С)ОУС(А) Х(РИСТОС)А

Благослови оуте

Са небесъ с(в)етне епископне сашадшихъ ва храмъ ва днръ ва црковъ светаго ап(с)тола пстра: и обесивши се над[ъ] светне трапези и яви се еписквпв ѿоаннв г(а)г(о)люще вастани и нди ва цр(ъ)ковъ мою и обрещешн светую пречнстою епископню мою и сабра се вась градъ и тече ва цр(ъ)ковъ са еписквпомъ ѿоаномъ и видеше каменъ висецъ над[ъ] олтарецъ великъ подобанъ яко волвга глава: и страханъ село: и не даше се никомъ прикоснати се ка себе ни догаше его вась градъ превратити толнкъ силъ тежакъ беше и сташе на молитвв -ѣ- дни и три ноци: || (459б) егда вистъ ѿи д(а)нъ нзиде гласъ ис камена велен еси г(оспод)и и чвдана дела твоа чвтъ и пакн нзиде гласъ от[ъ] камена пърнствпн патриарше¹ іоанне вазди каменъ: и нзвди епископню писанъ:~

Сіе слышите синове чловекас(ъ)ци: слышите н² развденте яко сна епископна естъ писана рвкою моею за светую недеаь и светую петкв: и за безаконна ваша еже творите на земли: не знате ли ви яко вась сздание естъ от[ъ] рвквхъ моею и пакн де остависте: не знате ли яко пр(о)рокн мое посла вадъ да обличаютъ грехи ваше за с(в)етне недеаь ради и не веровасте: авкави ради делъ вашнхъ и не покаисте се за безаконна ваша пвсти на вась безаконни того ради по земли и не покаисте се покаисте се ва мало вреде докде се наситисте: и пакн и пакн начеше горша творити: не слышасте ли с(в)етаго іс(ван)г(е)лана моего г(а)г(о)люштаго небо и земля (д)нцндвтъ а словеса моя || (460а) не цндвтъ и пвсти на вась -ѣ- глуда зла и пакн не веровасте на азъ не столю востн мое от[ъ] вась на пвсти на вась глди и пвгн с(в)етые ради недеаь и петке и пакн се на васа зла дела повратисте подисахъ да затрв васахъ родъ ч(о)ветъ на земли па вдиасрди се за моленне пречнстне матере моее б(о)городице и преднстча ѿоана и от[ъ]врати гневъ свон от[ъ] вась: и дахъ ви жнто и вино и васа блага и наситисте се: и пакн не покаисте се ни слыште нде мое светое: вадовнице и сироте ва следъ вась ндвше и плачвше от[ъ] вась и не помилувасте ихъ: езици погани закона не ндиающе по законъ ходетъ: а ви законъ мон знающе безаконна творите дрвв законъ плодъ дахъ и лозню вашедв: и пакн ндиамъ нсвштн водне источники и реки за безаконне ваше: развденте нечлостивн чловеци жидовомъ дахъ законъ монсеовъ и не прествплютъ его: протн езици законъ не знають по законъ творетъ ви же законъ мон || (460б) знающе и крщенне: ни едннв заповедъ мою не сахранисте ни потитасте с(в)етне недеаь и светнтеле мое: не весте ли неразвдннн яко ва светую недеаю сатворнхъ првзданаго адама: не знате ли безаконн члове(с)ци яко ва с(в)етою недеаю придохъ аврамъ под[ъ] двбомъ авврискнмъ ва с(в)етою недеаю прие

¹ Написано патриарше.

² Написано и н.

кр(ъ)шение ва ѿордани ѿт[ъ] ѿана:- не весте ли ѿ неразъимнѣ тако ва с(ве)тою неделю посла арханг(е)ла гаврила ка прѣтстон девци благовестити зачетне с(ъ)на б(о)жнѣ:- не весте ли тако ва светою неделю хоцѣи сдѣити живнѣи и дѣртвнѣи:- света недела васкрсеннѣа ѡего данъ естъ:- иже заповеднѣ ѡе саблюдаетъ цар(ъ)ство б(о)жнѣ наследитъ:- невернѣи же васе погубѣлю светнѣ ради неделе и³ петке и васехъ светнѣхъ ѡи ради клѣнѣи ви се азъ аще не сахраннѣи светнѣ неделе и празникѣи ѡи хъ не почнѣаете пошлю на васъ збери люте да снѣдѣтъ сасцѣх[ъ] женаѣи вашнѣи светнѣхъ ради || (461а) и чѣда ваша предъ отиѣа вашнѣа плачѣице зидраютъ светнѣ ради неделе проклетъ да естъ таи человекъ иже васако дело творитъ ѿт[ъ] ѣ-го часа свѣоте до освѣтающаго понедеѣлника ѿ горе ѣдѣшнѣи мѣсо ва средѣи и ва петакъ развѣе раздрешеннѣи и паѣетъ тѣтворнѣи светнѣи славити кр(ъ)сна нѣмена ѡиностнѣи си сна:-

аще ли не покаете се тако ѡи престола ѡего страшнаго и ѡишнѣе ѡе високе и прес(ве)тнѣе ѡе матере б(огороди)це и ѡиногошнѣи херѣфнѣи и серафнѣи:- не нѣаѣи ни епистолю послати на землю на ѿт[ъ]врашѣи небесах[ъ] ѡдаждѣи каменнѣи ѡганнѣи и вода вѣршѣи и попалнѣи нѣаѣи васакого человека на земли:- егда же ни единѣи звестъ ни единъ встрашит се:- васѣи сатворнѣи нѣаѣи трѣсѣи страшнѣи м(е)с(е)ца фѣрѣфарнѣи житѣи и вино и васакахъ древа плодѣи нѣаѣи послати зверѣи бѣглаве нѣаѣи крѣла ѡрлова ваѣесто ѡпашнѣи конскѣи ѡседлѣи || (461б) поѣдѣтъ ва ѣ м(е)сецѣи начнѣте говорнѣи грѣѡѣи вѣларшнѣи тако не ѡжеѣо трѣпѣи зверѣа сего лютаго гнѣва б(о)жнѣа лютаго глада:- и прѣвратнѣи нѣаѣи светъ ва тѣа да себе самѣи изѣѡдете:- и ѿт[ъ]вратнѣи нѣаѣи лице свое ѿт[ъ] васъ да не снѣшѣи плача неѣасѣтнѣи и скѣрнѣи вѣтъ вашнѣи:- сатворнѣи нѣаѣи бѣрѣи и грѣѡѣи и ѡише на небесах(ъ) да изѣрете лютою нека знѣте како снѣшнѣи гласъ ѡи:- и писаннѣе ѡе чѣтѣе и на лншѣи васъ благнѣхъ ѡи хъ на землѣи и пакнѣи г(ла)г(о)лю ваѣи:-

аще не сахраннѣи светнѣ неделе пѣснѣи нѣаѣи погнѣбѣлѣ да злою сѡѡртнѣи зѣрете:- злодѣе неѡиностнѣи скѡтопопирѣтеѣи братѡненавнѣи кѣѡѣи свохъ непѡчитѣтеѣи клеветнѣи неѣаснѣи лѣкави ѿт[ъ]метнѣи дѣховннѣи клнцѣтеѣи лнцѣѣернѣи снѣтнѣи х(р)н(ст)ѡвнѣи бѡгѡблазнѣтеѣи прѣветнѣи злѡсѣтнѣи вазалюбнѣи тѣа а светъ ѡстаѣнѣи || (462а) како не знѣе земля и пожрѣтъ васъ:- тако азъ ѿт[ъ]вратнѣи се ѿт[ъ] васъ злѣи вашнѣи грѣѡпаденнѣи кон ѿт[ъ]вѣтъ дасте ва данъ сдѣннѣи:-

аще не ѿт[ъ]рѣтѣе се знннѣи дѣвоѡа проклетнѣи дѣвоѡа наследѣте и чѣда ваша снѣдѣтъ травѣи по землѣи глада ради ере тако ѡи прѣтстнѣе б(огороди)це матере ѡе и арханг(е)лѣи ѡи хъ и ѡиногошнѣи херѣфнѣѡѡѣи и серафнѣѡѡѣи и ѿана кр(ъ)стнѣтеѣа ѡего тако нестѣи епистолиѣи писана чѡлѣтаскнѣи рѣкаѣа на ѡею ѿт[ъ] неѣнѣиѡаго ѡ(гъ)ца:- а еже ѡбрѣцѣет се бѡгѡхълннѣи и рѣчѣтъ тако нестѣи епистолиѣи сна ѿт[ъ] б(ог)а да естѣ

³ Написано и н.

проклетъ и да се ѿгну вѣчною предастъ и додъ его да се провалитъ яко содомъ и гоморъ и спасет се нежели тоу члов(е)къ

ω горе градъ или село тоу же не препишетъ(ъ) епистолю сѣю:-

ω горе братоненавидник(ъ)

ω горе ненавидецин(ъ) блжн(а)го си

ω горе христосгатеел(ъ) еретник(ъ)

ω горе свеценик(ъ) творецин(а) праведници а таа творецен безаконне:-

ω горе трница(ъ)

|| (462б) ω горе трница(ъ) и в(а)кон же не твореци б(л)г(а) и здава(ю)щи ва ч(р)еке свое(д) ѿт[ъ]р(о)че

ω горе смесивш(о) вода са вино(д):-

ω горе пресораба(ю)щи(ъ) б(р)а(д)а т(ъ)жд(а)

ω горе ск(а)з(а)ю(щ)и(ъ) раба са господино(д) сво(и)и

ω горе лаж(о)ш(о)у:-

ω горе творецин(ъ) бесовска и осквер(н)я(ю)щи(и) светою вер(о)ю и с(в)ет(о)е кр(ъ)щен(е):-

ω горе невер(о)щи(ъ) с(в)ет(н)и(ъ) книг(а)м(ъ) ва н(д)е ѿт[ъ]ца и с(н)на и с(в)ет(а)го д(с)ха:-

ω горе невер(о)щи(ъ) частно(у) кр(ъ)ст(ъ) и с(в)ет(н)и(ъ) иконо(д)м(ъ):-

ω горе непоч(т)а(ю)щи(ъ) светою недел(о)ю и слышавше клепало яко крилатъ б(ъ)детъ притеци ва цр(ъ)ков(ъ)

проклетъ чловекъ таи же не вер(е)тъ светон епистоли аще попъ или д(а)конъ или простъ члов(е)къ препишетъ(ъ)⁴ епистолю с(ю) и пошлет ю ва н(ъ) градъ или ва н(ъ) власт(ъ):- аще н(д)ате грехи превнше главн свое(е) шестит(ъ) см(ъ) г(о)сп(о)д(а) прот(н)а(ю)ще по васехъ н(с)дел(е) то бла(г)ословенне на нем(ъ) б(ъ)детъ ѿт[ъ] ѿт[ъ]ца и с(н)на и с(в)ет(а)го д(с)ха:-

и пакн || (463а) г(л)аголю ва(д)м(ъ) не спасет се градъ или село или монастырь же не препишетъ епистолю с(в)ет(о)ю с(ю):- яко истина естъ

ω горе тоу же клн(н)тъ на ер(е)ха з(ъ)ла словеса яко не запалет се вста его не г(л)аголет бо на ер(е)ха на⁵ црковъ б(о)ж(н)ю клн(н)тъ:-

ω горе тоу же кон бесед(е)тъ ва цр(ъ)кви

ω горе тоу же кон не приходитъ да раз(ъ)еетъ да слышитъ како ванезап(ъ) пог(ъ)блю васъ за с(в)ет(н)е ради недел(е) г(л)аголю ва(д)м(ъ) злодее(е) светою недел(о)ю дахъ ва(д)м(ъ) хранити и ва нем(ъ) славити н(д)е мое:- на ви не

⁴ Написано препишете.

⁵ Написано на на.

сахранисте ннедннѣ заповедѣ дою саншнтѣ сню епистолю с(вѣ)тоу прѣчнстоу дою н верветѣ тажде ва не
 писана дою придеѣе жнвотѣ вѣтннѣ: придеѣе сѣдѣ страшанѣ кс(тѣ) н почитанте светоу недељу н народнтне
 празннкн тако азѣ огнецѣ || (463б) снѣдаю грешннкн: н каюшн сѣхѣ спасаю не вѣсте ли ѿ неразвѣднн
 пѣшеницѣ н вно дахѣ вадѣ дровѣ васакоуѣ плодѣ дахѣ нсвшнтн нцац(ѣ) нсточннкн воднннне аще не
 покаете се гдѣ нцате вбегнѣтн ѿт[ѣ] мене нли гдѣ сакрнтн се ѿт[ѣ] мене проклетѣ таи чловецѣ нже коегождо
 работѣ придеѣетѣ кое год[ѣ] дело работѣ ѿт[ѣ] -ѣ-го часа свкоте до свнтающаго понеделннка проклетѣ н дело н
 делателѣ тако сабраетѣ ва додѣ свон оганѣ негасннн кадо нцате вбегнѣтн ѿт[ѣ] мене ѿт[ѣ]к(вѣ)жати на
 небо ли нли под землю: васѣхѣ то ва мне естѣ

ѿ горе придемаюшомѣ днто:

ѿ горе жене поскѣрѣ месецннцѣ прос(к)ѣрѣ са гневомѣ

ѿ горе попу кон са гневомѣ поѣ светоу летѣргну не протнв се како не запалет се вѣста его: тако самѣ не
 летѣргнаетѣ на с(вѣ)тн агг(ѣ)лн дон || (464а) са ннцѣ поютѣ да аще богованнкѣ свбрѣет се н рѣѣтѣ нестѣ
 епистолю снѣ ѿт[ѣ] б(ог)а на ѿт[ѣ] чло(вѣ)ка снншлаена да га естѣ анатемахѣ ва векн н погранѣ ва тѣмѣ:
 светне епистоле бнстѣ глаасѣ на небесѣхѣ верѣ нцате сннове чло(вѣ)тасцн посланне снѣ с(вѣ)тоѣ бнвшѣ же глаасѣ
 вбоаходѣ се вачн ѿт[ѣ] страха н падохомѣ на землю вапннюще са сзачнн г(оспод)н поднашн: да вервемѣ васака
 д(с)ша нестѣ снѣ кннга ѿт[ѣ] чло(вѣ)ка на ѿт[ѣ] невидннмаго ѿт(ѣ)ца н тко препншет ю н пошлетѣ на ннѣ
 странѣ ва ннѣ градѣ нли ва ннѣ села ѿтндетѣ гневѣ бож(н)н ѿт[ѣ] домѣ его н нестѣ ва домѣ его нн слѣпа нн
 хрома нн бола протндетѣ епистолю сню прѣд[ѣ] люднн ва светоу недељу н ва празннкн н кто прѣснт ю а не
 дастѣ да естѣ пѣроклетѣ ѿт[ѣ] б(ог)а а давшѣ ю бла(г)ословенне на немѣ естѣ ѿт[ѣ] б(ог)а: б(о)гѣ да
 бла(г)ословнтѣ прѣписнюще н чатѣшнне: б(ог)ѣ да бла(г)ословнтѣ снншѣше н ванннмающе страхѣ бож(н)н:

б(о)гѣ нашѣмѣ слава н држава частѣ н поклананне || (464б) са ѿ(тѣ)цѣмѣ н с(вѣ)тнцѣмѣ д(с)хомѣ н н(н)нѣ н
 прнсно н ва векн векомѣ амннѣ: ~ ~ ~ ~ ~